

Τραϊανός Μάνος, «Εισαγωγή»
(για το έργο *Άνθος των χαρίτων*)

Το *Άνθος των χαρίτων* αποτελεί ανώνυμη, πιστή μετάφραση του περιώνυμου ιταλικού έργου *Fior(e) di virtù* των αρχών του 14ου αιώνα, για τον συγγραφέα του οποίου ελάχιστα γνωρίζουμε, πέρα του ότι ήταν, πιθανότατα, κάποιος μπολονέζος, λόγιος λαϊκός, δηλαδή όχι κληρικός.

Πρόκειται για ένα ανθολόγιο με ηθικοδιδασκτικούς-παραδειγματικούς στόχους, το οποίο αντλεί συστηματικά από μεσαιωνικά έργα θεολογικού, γνωμολογικού, εγκυκλοπαιδικού και ανθολογικού χαρακτήρα, όπως το *Summa Theologiae* του Θωμά Ακινάτη, το *De proprietatibus rerum* του Bartolomeo Anglico, το *Speculum naturale* του Vincent de Beauvais, το *Liber philosophorum moralium antiquorum* κ.ά. Στα τριανταπέντε κεφάλαιά του παρουσιάζονται διαδοχικά και αντιστικτικά ανθρώπινες αρετές και ελαττώματα (έτσι, π.χ., χάρην της χαράς-ελάττωμα της λύπης, χάρην της ορθότητος-ελάττωμα της φασίας, χάρην της ταπεινοφροσύνης-ελάττωμα της αλαζονείας κ.ο.κ.). Κάθε κεφάλαιο αποτελεί αυτόνομη αφηγηματική ενότητα με συγκεκριμένη τετραμερή δομή, η οποία θα μπορούσε, απλοποιημένη και σχηματοποιημένη, να περιγραφεί ως εξής: α. ορισμός αρετής/ελαττώματος (εισαγωγικό τμήμα), β. παρομοίωσή της/του με ζώο («φυσιολόγος»,¹ γ. παράθεση σχετικών γνωμικών (γνωμολογικό τμήμα), δ. παράδειγμα/παραδείγματα, εν είδει *exempla*, μέσω των οποίων παρουσιάζονται οι επιπτώσεις της αρετής/ελαττώματος στην ανθρώπινη ζωή (αφηγηματικό τμήμα).

Ο συγγραφέας όχι μόνον αντλεί από πολλαπλές πηγές, κυρίως μεσαιωνικές ανθολογίες και εγκυκλοπαίδειες, αλλά παράλληλα ενσωματώνει στο έργο του την ελληνοχριστιανική και την αραβοϊσλαμική παράδοση και αναπαράγει τις μεσαιωνικές-χριστιανικές αντιλήψεις περί ηθικής, πετυχαίνοντας τελικά να το καταστήσει «έργο που απεικονίζει χαρακτηριστικά τη

¹ Η λέξη σημαίνει τον ερευνητή της φύσης, αυτόν που παραθέτει το αρχικό φυσιογνωστικό υλικό, ωστόσο αντιστοιχεί και στο σύγγραμμα που περιέχει τις ιδιαίτερα δημοφιλείς στον Μεσαίωνα ιστορίες ή/και παρουσιάσεις ζώων. Βλ., λ.χ., το [ομώνυμο δημόδες έργο](#) που ανθολογείται και στο ηλεκτρονικό μας περιβάλλον.

μεταβατική εποχή του, το τέλος της θεοκρατικής μεσαιωνικής εποχής με όλους τους κλυδωνισμούς που δέχεται η κοινωνία από τον επερχόμενο κοινωνικό μετασχηματισμό, και την πρώτη αυγή ενός μη ριζοσπαστικού, ακόμα, ουμανισμού» (Κολιαδήμου 2002, 34).

Το έργο έχει πλουσιότετη χειρόγραφη παράδοση σε πολλές γλώσσες, ενώ η ιστορία των δεκάδων έντυπων (επαν)εκδόσεών του αποδεικνύει την τεράστια εκδοτική του επιτυχία. Η ελληνική του μετάφραση, η οποία μένει πιστή στο πρότυπό της, χωρίς να αποφεύγει πάντα τα λάθη και τις παρανοήσεις, σώζεται σε οκτώ χειρόγραφα, με τα παλιότερα να ανάγονται στα τέλη του 15ου αιώνα, ενώ σε δύο χειρόγραφα του 16ου αιώνα σώζεται και κυπριακή παραλλαγή του με τον τίτλο *Φιορ δε βερτού* κριτική έκδοση από τις Κακουλίδη & Πηδώνια (1994). Ο μεταφραστής, του οποίου την ταυτότητα αγνοούμε, χρησιμοποιεί τη δημόδη της εποχής του, διανθισμένη με λίγα λόγια στοιχεία και αρκετούς ιδιωματισμούς που ίσως υποδεικνύουν τη νοτιο- ή ανατολικο-αιγαιακή ή κυπριακή καταγωγή του.

Η βενετική έκδοση του *Άνθους* στα 1529, από το τυπογραφείο των da Sabbio, σηματοδοτεί την πρώτη εμφάνιση έντυπου πεζού κειμένου στη δημόδη νεοελληνική γραμματεία. Από την πρώτη αυτή έκδοση και έπειτα, το έργο γνώρισε τεράστια διάδοση ως δημοφιλέστατο λαϊκό βιβλίο, σχολικό εγχειρίδιο, ψυχωφελές ανάγνωσμα κλπ., που δεν έπαψε να διαβάζεται ως και τον 19ο αιώνα. Από το 1755 κυκλοφορεί αναθεωρημένο, δίγλωσσο, ως το *Νέον άνθος των χαρίτων*, με δηλωμένο πια στόχο να λειτουργήσει κυρίως ως διδακτικό/γλωσσικό εγχειρίδιο.

Βιβλιογραφικές αναφορές

Κολιαδήμου 2002

Σταματία Κολιαδήμου (επιμ.), *Άνθος των χαρίτων. Το ιταλικό πρότυπο και οι κύριες ελληνικές παραλλαγές*, αδημοσίευτη διδακτορική διατριβή, ΑΠΘ, Θεσσαλονίκη 2002, σ. 34.